

ALFRED GRÖSZ: *Sagen aus der Hohen Tatra*
München, Heimatwerk 1971.

Az ELTE Ásványtani Intézetének nagytérmeiben néhány évvel ezelőtt Társaságunk Hegymászó Csoportjának szakülésén előadói minőségben köszöntötte a késmárki líceum nyugalmazott professzorát, a Szepesség otthon élő nagy fiát, GRÖSZ ALFRÉDOT.

Grösz professzor nemzedékek egész sorát nevelte a patinás múltú tanintézetben és a testnevelési órák feladatai mellett megtanította őket a magas hegyek, mindenekelőtt a Magas-Tátra tiszteletére és szeretetére.

Az említett alkalommal (1965. okt. 8.) a nagy számú hallgatóközönség az élvezetes, zamatos ízű előadót és a Magas-Tátra 80. születésnapját ült „great old man”-jét együttesen ünnepelte. Az előadás csokorba fonta a sok évtizedes feltáró és kutatómunka leg szebb eredményeit és ismételt felvillantak a Tátra múltjából fennmaradt élvezetes és izgalmas történetek.

Grösz professzor a következő években sajtó alá kezdte rendezni anyagát és az időközben hazájuktól távolra került egykori tanítványai gondozásában látott napvilágot a most bemutatásra kerülő gyűjteményes összeállítás. A könyv minden lapjáról sugárzik szerzőnek a Magas-Tátrához fűződő szoros fizikai és lelki kapcsolata.

Ezek és tízezrek keresik fel évente ezt a csodálatos hegyvidéket. Köszöntik tisztelettel és elfogultsággal vegyes érzések mellett szagotot csipkés hegygerincét és az égbenyúló sziklacsúcsokat. Közelebbférfközve a völgyekbe hatoló kirándulók, az erdei síták kedvelői, természetbarátok vagy a szikla- és jégfalakra törő hegymászók egyre jobban megismerik a rejtett zugokat, a fenyveserdők mélyét, az égszínkéi tengerszemeket és a meredek hegyoldalakait.

Ebben a környezetben, ahová sokáig csak hegyi pásztorok, kincskeresők és vadászok jutottak el, az egyszerű emberek érzéseit tükröző megható történetek kezdtek kialakulni.

Olvashatjuk a Kacsavölgy elnevezésének leírását, a sziklák mélyéből évente a Szt. Iván napján éjfélkor előbújó aranykacsákról és a pásztorfiúról, aki hasztalan próbálta őket megközelíteni, mert visszahúzódtak rejtékelyükre és a földalatti mesevilág bejárata úgy eltűnt, hogy a sziklatömbön nyoma sem maradt (10. oldal).

A drágaköveket és kincset rejtő gránit-sziklák szentivánéji rendkívüli ragyogásáról BUCHHOLZ GYÖRGY késmárki természetbúvár korabeli leírást közöl; az 1750-es években ez a történet már általánosan ismert volt.

A Zöld-tóhoz kirándulók figyelmét mindig megragadja a menedékház feletti magasba szökő büszke sziklacsúcs, a Karbunkulustorony. Ennek tetején a monda szerint hosszú

idő óda mesés karbunkuluskő csillogott. A tó alatti legelőn lakó pásztor leányának kezéért csak az versengetett, aki vállalta az elérhetetlen kincs megszerzését. Amikor a legmerészebb végül a kincs közelébe férközött, földöntúli erő ragadta el a drágakövet és ő maga a tó tündérének örökös rabja lett (88. oldal).

Nagy a szerepe a kincset rejteti vélt hegy-ségben a sárkány és griffmadár kivételes erejének. A Menguszfalvi-völgyben a Sárkányszakadék, Sárkánylyuk, Sántángerinc erre a fogalomra utal. Ótátrafüred német neve Schneck és a szlovák Smokovec a lengyel smok szóból ered, ami sárkányt jelent (21. oldal).

Ennek a titokzatos lénynek kellett különleges erejével védeni a hegy belsejének kincseit a betolakodókkal szemben. A sárkány hatalma a fentről zúduló erővel (hó- és kőlavina) került kapcsolatba a hegyilakók fantáziájában.

A repülni tudás alakította ki a mondát Ciprian barát alakjáról, aki a Dunajec-áttörés melletti kamalduli barátok által lakott Vörös Kolostorból madárszárnyon került a Halas-tó Katlanába, ott kővé meredt és ma ismert Barát (Mönch-Mueh) sziklatűt képezi a Halas-tó melletti menedékházról látható körképben.

A monda más változata szerint a repülő barát a késmárki Zöld-tó mesés pásztorleányát találta meg és vele létesített sűrítartó kapcsolatot (89. oldal).

A tátrai barlangokban mindenfelé előforduló barlangi medve (ursus spelaeus) csontjait GEORG BOHUSCH késmárki gimnáziumi igazgató működése (1711–1722) óta gyakran sárkánynyomokkal azonosították. JOHANN FISCHER késmárki fizikus ilyen csontvázat I. LIPÓT császárnak ajándékba is küldött. A Tátra-kutató BUCHHOLZ fivérek pedig ERŐS ÁGOST szász és lengyel királyt lepték meg ugyanilyen ajándékkal. A K-Tátrában levő Alabástrom-barlang hasonló csodájáról CHR. GENERISCH még a múlt század elején is értekezik (164. oldal).

Számos monda fűződik a tátrai tengerszemekhez és azok keletkezéséhez.

Különösen a lengyel források tartották szilárdan azt a nézetet, hogy ezek a tavacsák közvetlen összeköttetésben vannak a Balti-tengerrel, innét vették eredetüket és nevüket. Az említett BOHUSCH igazgató a Halas-tó felszínén svéd felségjelekkel ellátott hajóroncsokat vélt felfedezni az idézett elmélet igazolásaként. A valóságban görgeteggel a hegyoldalból lezúduló szálak úsztak a tó tükrén. A szerző arról is tud, hogy napjainkban (1940) még hasonló hírek keringtek a Poprádi-tó körül (56. oldal).

A Halas-tó feletti Tengerszem oldalában állított vaskeresztnél gyakran megpihennek a vándorok. Romantikus mese fűződik ehhez a

helyhez is. Az akkori korszellemnek megfelelő történet, a fiatal szerzetes barát és az apáca növendéklány fellángoló és reménytelen, majd tragikus végű szerelme fonja körül a katlant, ezt a rejtekét, mely valamikor kétségkívül a világtól távoleső hegyzugnak számított (64. oldal). Boldogságuk színhelyén lelték mindketten halálukat. Sírjukra az arra járó vándorok fenyőfaját emeltek. Amikor ez a fakereszt végül is elkorhadt, ZIEGLER tarnóvi lengyel püspök 1823-ban állíttatta a mostani szilárd vaskeresztet, ahová a Halas-tó és a menedékház vendégei gyakran ellátogatnak.

Rejtélyes és regényes kincsek léte korbácsolta fel gyakran a fantáziát. Ez derült ki abból a büntető perből, mely a késmárki bíróságnál folyt 1939-ben DR. HENSCH AURÉL járásbíró előtt. HUDAČ lelkész tett feljelentést az őt rászédő cigányok ellen, akik pénzért vállalták, hogy bevezetik a hiszékeny embert a Nagyszalóktól Zakopaneig feltételezett kincset rejtő összefüggő barlangrendszerbe. A bűvös barlang létezéséről mondták keringtek régóta az egész vidéken, ezt használták ki a városzéli vályogvetők, akiket a bíróság természetesen elmarasztalt (73. oldal).

A földrajzi helymegjelölések gyakran keverednek a mesében szőtt történetekkel. Ilyen a K-i Tátrában az 1568 m magas Boszorkány-hegy (Babky), a Bélai-havasokban az Ördög-vár (Djably zámok), az É-i Tátrában az Ördög-hegy (Djablinec). A természeti csapásokat, az időjárás viszontagságait (szárazság) gyakran az ördög gonoszságának tulajdonították.

Az ősi szláv mitológiában tisztelt B a b a istennő neve ugyancsak többször felbukkan.

Így a Bélai-havasokban a Boszorkány-hegy, a Beszkidekben a Babia góra (nagyszerű síterep), a K-i Tátrában a Babia-völgy. Ezzel a fogalommal függ össze a szlovák „babie lato” szó, ami a vénasszonyok nyarát jelenti (78. oldal).

A topográfiai megjelöléseket néha a monda-világ alakítja ki. Így a Karbunkulus-torony ezt a nevet csak a fent ismertetett monda elterjedése, 1820 körüli évek óta viseli, azelőtt a német neve „Königsnase” volt, ma a Nagyszalóki-csúcs 2283 m magas gerinckiszögelését illetik ezzel az elnevezéssel (88. oldal).

Az Omladék-völgyből a csúcsra törő magyar Tátra-járók a Mátra-csúcs felé fordulva, vagy arra tartva mindig meghatva pillantanak a 2415 m magas sziklatűre, mely a monda szerint az elveszett férje után keresésre indult vadászfeleség megkövesedett nyoma (107. o.). A budapesti egyetem hegymászói az 1907. évi első megmászás után a nem sokkal később a Simon-toronyról tragikusan lezuhant társuk emlékére a csúcsot Wachter-toronyra nevezték el. (Szlovák neve: Stredny štít Zlobivej.)

Az érdekfeszítő, néha izgalmas és változatos történetek eredetét a szerző tüzetesen vizsgálja, forrásait lábjegyzetben pontosan idézi. Grósz professor nemcsak kitűnő tollú író, de művésze a fényképezésnek; a kiadványt szemléltető tájképek sora teszi teljessé. A Tatrát járó magyar közönség komoly nyereségnek érezné és a hazai geográfiának is jó szolgálatot tenne a könyv megjelentetése valamelyik magyar kiadónál.

DR. KARLÓCAI JÁNOS